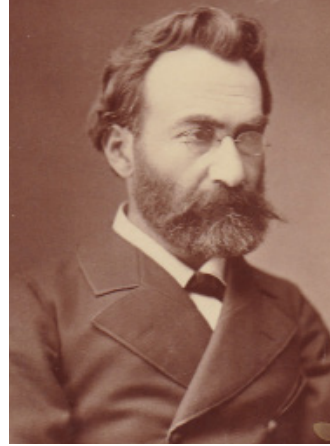

ՐԱՅՑԻ

(1835-1888)

ՀԵՏԱՔՐՔՐԱՍԵՐԻ ԱՆԿՅՈՒՆ

Պատմում են, թե Հակոբի առանձնասենյակն այնքան գեղեցիկ էր, որ շարունակ գրավում էր բազմաթիվ ճամփորդների ուշադրությունը, ավելին՝ դրա տպագրված նկարը տարածվում էր առանձին բացիկներով՝ որպես արվեստի նմուշ. «Պատերը և առաստաղը ամբողջովին ծածկված էին յուղաներկ գունագեղ և ոսկեգօծ զարդանկարներով, գլխավորապես ծաղիկներ և թռչուններ՝ արևելյան ճաշակով: Պատերի մեջ զետեղված էին փոքրիկ պահարաններ, դեպի արևելք նայող մի խոշոր պատուհան՝ երկու ծանր փեղկերով, ապակիները՝ գունավոր, մանր կտրատված և մոզաիկ դասավորությամբ, որոնք առավոտյան արեգակի շողերից բազմերանգ գույներ էին արտացոլում դեպի ներս և պար բռնում գորգերի ու պատերի գույների հետ: Առաստաղի կենտրոնում ագուցված էր (ամրացված էր) խոշոր հայելի. իսկ արևմտյան պատի վրա՝ ծաղկանկարների մեջ, աչքի էր ընկնում մի **քնար՝ շողարձակ արևով**»:

Արվեստի և լույսի այդ խորհրդանիշը՝ *քնարը*, ինչպես հավաստում է երկարակյաց Ջեյրան խանումը, որդին էր գծագրել իր ձեռքով, հետևել նաև տան վերանորոգման աշխատանքներին:

ՇԵՍՏԱԲԻՐ ԴԵՊՔ ՐԱՖՖՈՒ ԿՅՆՔԻՑ

Րաֆֆու զարմիկը պատմում է, որ հորեղբայրն Ուրմիայից մեն-մենակ մի անգամ վերադառնալիս է լինում Սալմաստ՝ ձիու թամբին կապած տոպրակում ահագին գումարով: Ճանապարհի կեսին իջևանում է մի գյուղի ծանոթ ընտանիքում, որտեղ հյուրընկալվել էին նաև քուրդ աղաներ՝ իրենց զինված ավազակներով: Զրույցի ընթացքում քրդերից մեկը հետաքրքրվում է, թե նա ինչպես է այդպես համարձակորեն միայնակ ճամփորդում այս վտանգավոր վայրերով: Ինչ կանի, եթե վրան հարձակվեն: Այդ ժամանակ Րաֆֆին սառնասրտորեն ձեռքը տանում է դեպի գրպանը, այնտեղից հանում է ատրճանակը և այն ուղղելով խոսակցին՝ ասում. «Ա՛յ, սրանով կպատասխանեն»: Այդ արարքը զորեղ տպավորություն է թողնում բոլորի վրա, և քրդերը բարեկամանում են նրա հետ:

ԳՎԱՐՃԱԼԻ ՊԱՏՈՒԹՅՈՒՆ

Րաֆֆին ուներ հումորի նուրբ զգացում: Ահա ինչ է պատմում Արամյան դպրոցի սաներից մեկը. «Րաֆֆին մեր դասատուն էր. չէր ծեծում, բայց սիրում էր երբեմն մեր մազերից քաշել, որը, այնուամենայնիվ, ցավ էր պատճառում: Մի օր որոշեցինք մեր մազերը խուզել, և հետևյալ օրը բոլորս շատ կարճ խուզած մազերով նստած էինք դասարանում և սպասում էինք նրան. ուրախ էինք, որ այլևս չի կարող մեր մազերից քաշել: Ներս մտավ Րաֆֆին և նկատելով մեր խորամանկ խաղը՝ քնծիծաղ տվեց, ապա կանչեց ընկերներիցս մեկին՝ դաս պատասխանելու. սա մի քանի տեղ սխալվեց և կմկմաց: Րաֆֆին հանգստությամբ ձեռքը մեկնեց, բռնեց նրա ականջից և ասաց. «Դե՛, հիմա էլ գնացե՛ք, ականջներդ խուզեք»»:

Րաֆֆին վեպի գլխավոր հերոսի՝ Վարդանի կերպարում (նախատիպը գնդապետ Սամսոն Տեր-Պողոսյանն է) մարմնավորում է ապագայի մարդու օրինակելի հատկանիշներ և նրան դարձնում աղավաղված իրականությունը վերափոխող ուժերից մեկը: Նրա պայքարի արդյունքը պետք է դառնա ազատագրված ու լուսավորյալ Հայաստանը, ինչն էլ ներկայացվում է Վարդանի երազում:

«ԽԵՆԹՐ» ՎԵՊԻ ՎԵՐԼՈՒԾՈՒԹՅՈՒՆԸ

«ԽԵՆԹՐ» վեպի վերջում Վարդանը փարվում է Լալայի գերեզմանին, որը գտնվում էր Սուրբ Գայանեի գերեզմանատան մի անկյունում, փակում աչքերը և երազում տեսնում «կերպարանափոխված», «վերանորոգված» Հայաստանը 200 տարի անց, որի պատկերը լիովին տարբերվում էր Վարդանի ապրած Ժամանակների «ավերակ և անապատ» դարձած Հայաստանից:

Այս երազը Բաֆֆու ազգային երազանքն է՝ «մի ուրիշ դրախտ», որտեղ Հայաստանը ներկայացվում է որպես զարգացած քաղաքակրթության, արդյունաբերության, գիտության, մշակութային կենտրոններով, դպրոցներով հագեցած երկիր: Այնտեղ հայ մարդն ապրում է իր արդար վաստակով, ապահով, ուրախ և խաղաղ հայրենի հողի վրա: